

KÖNYVISMERTETÉS

Juraj Šedivý: Mittelalterliche Schriftkultur im Pressburger Kollegiatkapitel. Chronos, Bratislava, 2007. 282 p., 16 színes, 118 fekete-fehér kép (nagyreszt facsimile), 3 térképvázlat, CD-ROM. (ISBN 978-80-89027-22-4.)

Az íráskultúra a középkori pozsonyi társaskáptalanban című könyv a szlovák középkorkutatás ifjabb generációjához tartozó, kitűnően képzett szerző első, német nyelvű monográfiája. Célkitűzése a pozsonyi káptalanban és ahhoz kötődően keletkezett íráások átfogó jellemzése. Az ott írt kódexek és oklevelek elemzését kiegészíti az írást létrehozók személyének azonosításával.

A káptalani könyvtár kéziratának bemutatását elsősorban az ott készített könyvekre alapozza. Megkülönbözteti az egyes kezeket, azok jellemvonásait összehasonlítja a szomszédos területeken, elsősorban magyarországi, osztrák és morva területeken működő scriptorokéival. Eközben a könyvtár és a káptalan tagjainak sorsát is ismerteti. Az oklevelek vizsgálatában az egyes notariusok meghatározását tartja legfontosabb feladatának. Ennek a munkának a hasznosságát mindjárt érzékelteti is azzal, hogy a káptalani és a városi kiadványok összevetésével sikerül cáfolnia olyan, rég meggyökeresedett tézist, mint például a városi kancellária 13. századig visszanyúló eredetéről szóló elméletet. Az igazság az, hogy a fennmaradt városi kiadványok mindegyike – egészen a 14. század első harmadáig – káptalani jegyzők által íródott.

Az egyházi testületek (hiteleshelyek) középkori kutatása hazánkban örvendően felgyorsult az utóbbi évtizedekben. Šedivý felhasználja ezeket mondandójának kifejtéséhez, például Köblös József prozopográfiai adatait, de Šedivý elsősorban és bevallottan paleográfus, aki az írásképek alapján von le következtetéseket. A diszciplína nehézsége és hazai utánpótlásának – Hajnal István alkotóerejének teljében történő eltávzása miatti – megszakadása miatt a magyar középkortudomány sem nélkülözheti a kiadványt. Šedivý könyve remélhetőleg impulzusokat ad a magyar kutatóknak is a paleográfia lehetőségeinek kiaknázására.

A kötet beosztása a célkitűzéshez és a forrásanyag mennyiségéhez igazodik, a munka alapelveinek előrebocsátása után tudománytörténeti áttekintéssel ellátott

terminológiai tisztázás következik. (Ne becsüljük le fontosságát! A gondolatmenet követéséhez nagyon is szükséges a szakszerű, egyértelmű kifejezőkészség használata. Értékes adalék a könyv végére helyezett, illusztrált jegyzék a legfontosabb paleográfiai terminusokról. Itt jegyezzük meg, hogy a szerző a Kelet-Közép-Európai paleográfiai munkacsoport vezetőjeként egy többnyelvű terminológiai szótár szerkesztését is elvégezte.) A bevezető megjegyzések és a káptalan történetének eddigi kutatását összegző ismertető után következik hat terjedelmesebb fejezet, amelyek belső felépítése azonos mintát követ: az íráskultúra általános kodikológiai jellemzése után a káptalan oklevélkiadó tevékenységének ismertetése, majd az odaköthető feliratos emlékek bemutatása következik. A fejezetek a szerző korszakbeosztásának felelnek meg.

A könyv általános időhatárainak megvonásakor nagyjából követi a magyar történetírásban is elfogadott, Mohácsig terjedő korszakbeosztást. A belső határokat azonban a pozsonyi káptalan történetéhez jobban alkalmazkodó, a prépostok hivatalviselésével összefüggő, illetve a forrásanyag jellegéhez és mennyiségéhez alkalmazkodó időszakokat határoz meg a 12. század végéig, a 13. századot, az Anjou-kort – mint a virágzás időszakát –, a Zsigmonddal és az első Habsburggal jellemzett „internationalismus” idejét, az Academia Istropolitana korát, végül az újkort közvetlenül megelőző évtizedeket. Ezt követi egy rövidebb fejezet a pozsonyi írott emlékek későbbi sorsáról.

Nem volna szerencsés a szerzőn számon kérni a magyar tudományosság eredményeinek naprakész ismeretét, amire egyébként dicséretes módon törekszik, vagy a Szentpétery Oklevéltanában kifejtett korszakolás erőltetését, de a magyar diplomatika első számú mesterének teljes negligálása bizony bántó. Kumorovitz L. Bernátnak egy régebbi (németül megjelent) munkájára hivatkozik, annak javított változatára, talán nyelvi nehézségek miatt már nem. Jakó Zsigmond írástörténeti tankönyvét a román kiadásban idézi, az irodalomjegyzékben viszont a magyar változatot említi. A kötetet a német zárszó és a szlovák nyelvű összefoglalás után a szokásos rövidítés-, forrás-, irodalomjegyzék és mutatók zárják, végül függelékben közli a prépostok archontológiáját (Ortway nyomán), és a kápt-

talan kincseinek középkori (1425–1432) jegyzékét. A könyvhöz CD-ROM is tartozik, amelyen német és szlovák nyelvű kiegészítő információk és képek találhatóak, véleményem szerint a digitális publikációk lehetőségeinek alig-alig történő kihasználásával.

Kóta Péter

Bertényi Iván–Hudi József–Töreky András: Veszprém megye településeinek címerei és zászlai (Magyarország öngazgatási jelképeit bemutató kézikönyvek). Akvirál '96 Kft., Kemendollár. é. n. [2008] 367. p., számos fényképpel és illusztrációval) (ISBN 978-963-9481-00-8, ISBN 978-963-9481-02-2.)

A heraldika és szfragisztika iránt érdeklődők egy új sorozat második kötetét tarthatják kezükben. A könyv a megye jelképein kívül 164 település jelenlegi címerének és zászlájának leírását, valamint az egyes települések korábban használt pecsétjeit – mint a heraldika nélkülözhetetlen forrásait – történeti keretbe ágyazva mutatja be.

A mű jelentős részét szerzőként is jegyző Töreky András előszavát követi Bertényi Iván 22 oldalas összefoglalása a címer- és zászlótan alapvető fogalmairól. Ezt szakirodalmi jegyzék követi, majd következik a megye, a megyeszékhely (Veszprém városa), a megyében található városok (azok betűrendjében), végül 155 község (szintén betűrendben) jelképeinek bemutatása. Veszprém és Pápa városok kivételével minden település jelképeinek bemutatása két oldal terjedelmű, ebből a *versokra* esik a település rövid történetének, régi és jelenlegi jelképeinek leírása, valamint a település korábbi pecsétlenyomatainak/pecsétnyomóinak az oldal 1/3-át elfoglaló fényképe, a *rectokra* a települések jelenlegi címerének valamint zászlájának színes ábrája. Az egy-egy települést bemutató szöveges részek azonos szerkezetben készültek: először a település nevének etimológiája, majd a település rövid története következik, ezután jön a település korábbi pecsétjeit leíró rész, majd a jelenleg használt címer leírása, a mai címerben szereplő szimbólumok értelmezése, végül a bemutatást a lobogó leírása zárja.

A történészek körében természetesen a korábban használt pecsétek fényképei és azok leírása miatt tarthat számot érdeklődésre a kötet, itt kell azonban megjegyeznünk, hogy a szerkesztési elvekkel nem minden esetben tudunk egyetérteni. Bár a főszerkesztői előszó hangsúlyozza, hogy „nem címertani szakkönyv, inkább a helytörténészek, érdeklődők számára készült útmutató”, mégis nem egy esetben hiányérzete támad az olvasónak, mivel az egyes pecsétlenyomatok pontos jelzete nem állapítható meg, illetve meglehetősen következtelen az egyes fényképek feliratozása: Apácatorna viaszpecsét-lenyomatának (62.) fényképe fölött a felirat *Torna viaszpecsétje egy 1786-ban keltezett iraton*, alatta őrzőhelyként pusztán a Veszprémi Érseki Levéltár szerepel, Balatonederics első ismert viaszpecsét-lenyomata (84.) alatt a felirat *Veszprémi Érseki Levéltár Miscellanea IV. 53.*

A hasonló eseteket tovább lehetne sorolni, mindezenre a kiragadott példák fényében meglehetősen kétséges a főszerkesztői előszó kitétele, hogy a pecsétokról az azokat őrző intézményekben mutató található. Ugyancsak zavaró, hogy ugyanarra a gyűjteményre három különböző módon utalnak: a 84. oldalon Altenburger-Réső gyűjtemény, a 338. oldalon a Magyar Országos Levéltár községi pecsétgyűjteménye, a 288. oldalon MOL-V-5 szerepel. Az előbbi példánál is meglepőbb azonban, amikor nem létező intézményre utalnak: a 134. oldalon ugyanis Adorjánházi Református Egyházközség Levéltára szerepel őrzőhelyként, holott egyházközségi levéltár nem szerepel a magyarországi levéltárak között; a nevezett intézmény legfeljebb irattár vagy az egyházközség iratgyűjteménye lehet.

A pecsétleírások és ismertetések egy része – a kötet egészét tekintve – nem mentes a tautológiától. Több esetben a pecsétek ismertetése azzal kezdődik, hogy középkori pecsétjéről nincs adat, más (bizonyíthatóan már a középkorban is meglévő) települések esetében ez az információ (jelen sorok írója szerint helyesen) nem szerepel. A leírások mintegy kétharmadában hat soros szöveg foglalja össze, hogy az Országos Községi Törzskönyvbizottság felülvizsgálata után az adott község nem kérte címerkép elhelyezését a pecséten, így ezután már csak címer nélküli feliratos bélyegzőt használtak. Ezt gyakorlatilag az előszó tárgyalta, tehát felesleges ilyen terjedelemben megterhelni vele a művet, helyette célszerűbb – a tudományos kutatás számára is hasznosabb – lett volna az egyes őrzőhelyek mögött zárójelben megadni a pecsétlenyomatok pontos jelzetét, ugyanis, ha egy *typarium*-ról több különböző lenyomat maradt fent, akkor a leírás szövegében csak utalnak az őrző intézményekre.

A pecsétlenyomatok címerleírása egymáshoz képest következtelen, mivel bizonyos esetekben zárójelben megjelenik, más esetekben nem, hogy heraldikai jobb, illetve bal oldalon helyezkednek el az egyes tárgyak. Mivel minden leírás a heraldikai szabályokhoz igazodik, ezért elég lett volna erre az előszóban utalni. Egyes esetekben a címerek leírása sem pontos, példaként csak két esetet említek. Pápa Külsőváros pecsétjének rajzán a körirat *PAPAI KVLVS VARASA P* a leírásban a harmadik szó végéről lemaradt az A betű (VARAS), így hibásan szerepel; Balatonszőlős (94.) második pecsétlenyomatán a leírástól eltérően a csoroszlya hegyével lefelé áll.

Recenzióink kritikai részét három apró észrevétellel záránk. A tartalomjegyzékben csak a városok találhatóak meg a nevük alapján, a községek az 58–367. oldalig összefoglalóan *Veszprém megye településeinek öngazgatási jelképei*-ként szerepelnek. Mivel az adott fejezetben csak községek találhatóak, valószínűleg szerencsésebb, de mindenképp pontosabb lett volna *település* szót *községre* cserélni.

A kötet címe is kissé félrevezető, mivel ennek alapján valamennyi, a megyében található településre gondolunk, azonban – ahogy azt a szerkesztői előszó korrekt módon jelzi is – csak azok a települések kerültek be a műbe, amelyek megrendelésükkel támogatták

a megjelenést. Mindenképpen pontosabb cím lett volna a *Veszprém megyei települések címerei és zászlai*.

A recenzió címében látható két ISBN szám nem elírás, a kötet valóban így jelent meg, noha egyike vélhetően a könyvsorozat ISSN száma. Fenti sorok ellenére elmondhatjuk, hogy sok munkával készült műről van szó, mely mind a helytörténészek, mind a heraldika és szfragisztika művelői számára nagy haszonnal forgatható. A fenti megjegyzések – remélhetőleg – a kiadót elgondolkoztatják a továbbiakban megjelenő kötetek szerkesztési elveiről, valamint azok lektoráltatásának szükségességéről.

Kurecskó Mihály

Földi Viktória: Erdőkövesd arisztokratái. A település és az Orczy család története. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009. 157 p. (ISBN 978-963-9634-98-5)

A mű szerzője még középiskolásként kezdett foglalkozni szülőhelye történetének feldolgozásával, mintegy tisztelete és hálája jeléül. Később – már jelentősen túllépve egy iskolai dolgozat kereteit –, írta meg „Erdőkövesd monográfiáját” az ott élő Orczy és rokon családok történetén keresztül.

A kötet címe találó, az alcímmel kiegészülve pedig egész pontosan megszabja a könyv témáját. A kötet lektora, a Heves Megyei Levéltár igazgatója, Nemes Lajos rövid előszóban méltatja a könyvet. Ezt követően „in medias res” indul a történet, hiszen kis túlzással, az őskortól napjainkig követhetjük nyomon a Heves megyei Erdőkövesd történetét, bepillantást nyerhetünk lakosai mindennapjaiba, megismerkedhetünk hiedelemvilágával, továbbá a palóc népviselet és építkezés hagyományával.

A 13. századi oklevelekben már említett, a középkorban szebb napokat is megért település sorsa nagyon függött a földrajzilag közel fekvő, jó néhány török ostromot elszenvedett Eger helyzetétől. Az egri vár 1596. évi eleste Heves megye legtöbb falvának, így köztük Erdőkövesd további sorsának alakulását is megpecsételte. Az egykor virágzó település hódoltsági faluvá süllyedt vissza, amely azonban az ott élők kitartásának és szívósságának köszönhetően a 91 évig tartó török fennhatóság, az egyre súlyosbodó adóterhek, így a kettős adóztatás, s a lakosság időnkénti cserélődése ellenére sem néptelenedett el.

A nagy múltú történelmi családok közül a Pálócziak, Perényiek, Bebekék, Losoncziak, Balassák rendelkeztek Erdőkövesden kisebb-nagyobb birtokokkal. A 17. században a gagyi Báthori, Barna, Bory, Légrády és Mocsáry középnemes családok is szereztek itt birtokadományt. A 18. században őket követték az olyan indigena famíliák, mint a Glöchspereg, Rottenstein és Popovics családok, amelyek hadi érdemeikért kaptak adományba birtokrészeket a településen.

Erdőkövesd 1737-ben került az Orczy család birtokába, és 300 éven át maradt az Orczy és a leányágon beházasodott Károlyi, valamint Piret de Bihain családok tulajdona. A Dunántúlról Heves megyébe átszármazott Orczy István adományképpen jutott Kövesd

birtokába. Az egykor II. Rákóczi Ferenc szűkebb környezetéhez tartozó és táborában harcoló kuruc 1709-ben már kétkulacsos módon a kuruc csapatok tevékenységéről küldözgetett jelentéseket a császáriaknak, majd hamarosan nyíltan is átállt Bécs oldalára. Ennek jutalmaként persze gyorsan emelkedett a hivatali és társadalmi ranglétrán. Volt jászkun főkapitány, alországbíró, aki a birodalmi és magyar bárói cím megszerzésével már a magyarországi főnemesség soraiba emelkedett. Házasságkötése szintén szerencsésnek bizonyult, hisz Petrovay Zsuzsannával nemcsak feleséget és egy életre szóló társat, hanem hatalmas birtokkomplexumot is nyert. Népés családjá számára Erdőkövesden is építtetett lakóházat, amelyet feltehetően az egyetlen fiú örökös, Orczy Lőrinc alakított át igazi nemesi kúriává.

A sikeres katonai pályát befutó, majd közhivatalt vállaló, s közben – a felvilágosodás eszméjének híveként – magyarul verselő, irodalmi téren is elévülhetetlen érdemeket szerző Orczy Lőrinc méltán lett a család legkiemelkedőbb tagja. Kövesd iránti kötődését jelzi, hogy a települést egyik versében is megemlítette. Orczy Lőrinc halála után az erdőkövesdi birtokrész idősebb fiára, Józsefre szállt. Az őt követő örökösök birtoklása idején megkezdődött az addig egyben tartott ingatlanvagyon feldarabolása, a birtokok felaprózódása, majd a család erdőkövesdi ágának fiágon történő kihalásával a birtok a leányág kezébe került.

A fejezetcímeket olvasva érezhető a szerző törekvése, hogy kronologikus rendben, a jelentősebb történelmi eseményekbe ágyazva mutassa be szülőfaluja múltját és jelenét. Ezt jelzik *A mohácsi véstől Eger elestéig* vagy az *Eger felszabadulásától a Rákóczi szabadságharcig* fejezetcímek, mellettük a vonatkozó évkörök feltüntetése azonban hasznos segítséget jelentett volna az olvasónak az eligazodásban. Ugyanakkor némi zavart okoz a mű szerkesztésében, hogy a kronologikus felépítést időnként tematikus részek beillesztése törli meg. Ez az időrend folyamatosságát, a történet gördülékenységét indokolatlanul megszakítja. Példaként említhetnénk erre az *Iskoláztatás a XVIII. században* című részt, amelyet az *Orczy Lőrinc és családja* című fejezet követ. A kötet felosztását illetően célszerűbb lett volna az iskoláztatás, a népviselet emlékei, a népszokások és hiedelmek témakörű fejezeteket – a nagy monográfiák szerkezeti felépítését követve – például *Oktatás, kultúra és művelődés Erdőkövesden* címmel külön fejezetben tárgyalni.

A szerző munkáját jobbra a publikált szakirodalom adataira építi; ezek jegyzéke a kötet végén olvasható. Mivel kifejezetten az Orczy családdal foglalkozó kiadványokban nem bővelkedünk, meglepő, hogy a két legfontosabb alapmunkáról még említés sem történik. Az egyik ugyan levéltári anyag (*Orczy Gyula: Adatok az Orczy család eredetéhez és történetéhez* [Magyar Országos Levéltár P 531 – Orczy lvt. – Diplomák 9. kötet]), de a másik egy meglent publikáció: *Petrovay Tivadar: A báró és nemes Orczy család eredete, leszármazása és története* (Turul 5, [1887] 21–28., 60–75.).

Összességében az olvasónak az a benyomása támadhat, hogy a szerző munkája során kissé visszafogottan nyúlt az elsődleges levéltári forrásokhoz, noha kutatása során gyakran látogatott a Magyar Országos Levéltárba az Orczy családi levéltár iratanyagának tanulmányozása céljából. Ehhez képest kevésszer hivatkozik az eredeti iratokra, azok jelzetét pedig esetenként tévesen, illetve hiányosan adja meg. Így például a 39. lapon szereplő 138., továbbá a 41. lapon lévő 144. sz. lábjegyzetek (*MOL: P 518 6. cs. és P 518 30. cs.*) jelzetek oly nagyvonalúak, hogy azokból a vonatkozó dokumentumok visszakeresése jelentős kutatómunkát igényel.

Dicséretes a kötetben elhelyezett szemléltetésre szolgáló illusztrációk változatossága, a táblázatok, grafikonok, fényképek és genealógiák nagy száma. Az olvasó azonban méltán hiányolhatja az Orczy István részére VI. Károly császár által 1731-ben adományozott birodalmi bárói oklevél, és az oklevélben ábrázolt színes címerkép fotóját, akár csak mellékletként; meglehet, ennek oka a rendelkezésre álló pénzügyi forrás szűkössége volt.

Nem lehet szó nélkül hagyni a meglehetősen sok bosszantó elírást és nyomdahibát (*kurális* jelleg kuriális jelleg helyett [38.], *Graskovich* György Draskovich György helyett [60.], *vizeletható* vizelethajtó helyett [89.] stb.), és az olyan pontatlanságokat, mint a 31. lapon említett „1780-as trencsényi vereség”, amely 1708-ban történt. A szerző a nevek írásmódjánál sem volt mindig következetes (lásd a 22. lapon *Báthori*, a 27. és 30. lapon *Báthory*, ill. a 33. lapon *Bátory*).

Az Erdőkövesd múltjáról olvasmányos, hasznos áttekintést nyújtó kötetet elsősorban az érdeklődő nagyközönség, főként a település mai lakói figyelmébe ajánlhatjuk jó szívvel.

Künstlerné Virág Éva

Ulrich Attila–Pozsonyi József: A jobaházi Döry család története. Debrecen, Tiszántúli Történetész Társaság, 2009. 224 p. (Régi magyar családok 8.) (ISBN: 978-963-06-77)

A társadalomtörténeti kutatásokra is ösztönző, intergenerációs mobilitást szem előtt tartó családkutatás műfaja hosszabb ideje teret nyert a magyar történetírásban. Ennek lényege, hogy nem pusztán az adatolás szintjén születnek meg egy-egy család generációinak sorsát nyomon követő írások, hanem a szerzők értékelik azokat a folyamatokat is, amelyek a felemelkedést avagy – éppen ellenkezőleg – a lecsúszást mutatják be, illetve próbálják fellelni e jelenségek általánosabb érvényű és/vagy egyedi színezetű okait, eredőit.

E folyamatba szervesen látszik illeszkedni a nemrég megalakult, debreceni székhelyű Tiszántúli Történetész Társaság családtörténeti kötet sorozata, amely a *Régi magyar családok* címet viseli és amelynek immáron hét kötete látott napvilágot. Ezek közül a jobaházi Döry család múltját vizsgáló kiadványt ismertetem, szándékom szerint tágabb értelmezési keretek között, azaz a sorozat egészét (is) illető észrevételekbe ágyaz-

va. Ezt indokolja, hogy a kötetek egyikének értékelését sem lenne szerencsés úgy megtenni, ha nem ismeretnénk azt a táptalajt, amely lehetővé tette és teszi ezek megszületését.

Maga a sorozatcím (*Régi magyar családok*) már sejteti, hogy némileg esetleges a feldolgozások menete, az eddig megjelent kötetek sora pedig már világosan jelzi, hogy rendező elv helyett egy nagyon is gyakorlati tényező jelöli ki a fő csapásirányokat. A kötetek közül négyet (a kisfaludy Kisfaludy, a németgyógyéni és bánházi Jósa, a szirmai és szirmabesenyői Szirmay, valamint az ugcocsi szirmai Szirmay családkról szólókat) legalább társszerzőként az adott család egyik tagja jegyezte. Ez kiválóan példázza, hogy többnyire családi összefogás dicséretes szándéka rejlik a háttérben, amihez aztán a kovászt a Tiszántúli Történetész Társaság szaktudása adta, adja.

Még inkább nyilvánvaló ez a hangsúlyos elem, ha a kötetek támogatóit szemléljük, így például jelen kiadvány szponzorai a Döry család tagjai voltak. Mindez egyfelől a közös múlt megismerésének kollektív szándékát, az identitáskeresést mutatja, másfelől azonban meg is határozza azt, hogy mely családok kerülnek előtérbe, ezen felül pedig azt is, hogy milyen a kötetek egészének szerkezete, tartalma.

Az imént felvetett alaptétel a Döry családról szóló könyv esetében is maradéktalanul igaz, ez indokolja a talán kissé hosszabbnak tűnő általánosabb megközelítést. Még egyszer hangsúlyozzuk, a kötet ismertetésénél figyelemmel kell lenni arra, hogy a család támogatásával jött létre, sőt: „E sorok íróit az a cél vezérelte, hogy [...] örömet szerezzenek a Döry nemzettség (sic!) ma élő leszármazottjainak, – elsősorban Döry Ádámnak és családjának.” (5.). Azt az *Előszó* is azonnal tisztázza, hogy a család tagjai kezdeményezték a kötet létrejöttét, amiben szerepet játszott, hogy több családtag végzett már korábban ős kutatást.

Kiemelendő továbbá a szerzőktől az alább vázolt tézis: „Eleve nem törekedtünk arra, hogy a nemzedékrendi táblákra felírt 644 nevet mind feltüntessük a sorok között. Így kötetünket egy alapos bevezetésnek szántuk, amit az esetleg kedvet kapó kutatók bővíthetnek, mivel a Döry család több jelentősebb tagjának életéről eddig nem volt és nincs komolyabb kutatás napjainkban sem.” (5.).

Ugyanígy tisztázzák a szerkesztők a rendező elveket is, amelyek alapja szintén gyakorlati: a család legújabb kori történetéről szóló részeket az határozta meg, hogy kikkel tartotta a családból a kapcsolatot a szerzőpáros, míg a korábbi évszázadok esetében a fennmaradt iratanyag jellege bírt meghatározó fontossággal. Ezek főleg birtokokra vonatkozó gazdasági iratok, örökölésekkel, adományokkal, adás-vételekkel foglalkozó dokumentumok. Ahogy a szerzők fogalmaztak: „A Döry család történetének – legalábbis az 1945-ig terjedő része – elsősorban a birtokviszonyok követésén alapszik, ez a vezérfonal.” (5.) Ugyanakkor a közéleti, kulturális, szellemi, művészeti, társadalmi szerepvállalás éppen ezért kevésbé hangsúlyos – bár itt jegyzem meg, hogy például a korabeli sajtó és más

jellegű, azaz nem a szorosán vett, a Magyar Országos Levéltárban őrzött családi iratanyag, illetve a családnál fennmaradt iratokon túlmutató források bősége miatt bevonásával ezt a hiátust eredményesen lehetett volna orvosolni.

Ez a törekvés azonban jóval kiterjedtebb és komplexebb, ezen felül időigényesebb kutatást igényelne. Jelen kiadvány esetében a kutatás egy további családi levéltárra (Rudnyánszky és nem Runyánszky... [197.]), valamint az Urbaria et Conscriptioes és a Rákóczi-szabadságharc levéltárára szorítkozott. Korántsem a teljesség igényével mondom, hogy a megyei levéltárak anyaga bizonyos, hogy jóval bőségebb mértékű és értékelést tett volna lehetővé.

Mindezekből következően az egyes fejezetek a rendkívül gazdag adattartalom mellett is egyfajta esetlegességet tükröznek, azaz a kötet cím (ami meglehetősen általános, hiszen a sorozat valamennyi eleme ezt a formát használja: ... *család története*) némiképp túloz, a kiadvány tartalmának jellegét inkább ez adná vissza: *Adalékok a Döry család történetéhez* vagy *Fejezetek a Döry család történetéből*.

Láthatóan csakugyan szinte kizárólagos „útkijelölő” volt a meglévő és rendelkezésre álló, egyszerűbben szólva a már ismert források összessége, valamint a családi levéltár. Az egyes fejezetek ívét kijelölő rendező elv így más és más: hol az idősíki, hol a család egy-egy ága, hol egy konkrét személy, sőt néha egészen sajátos tematika (*Korteskedő Döryek* [97–104.]) központba állítása foglalja keretbe az egyes epizódokat. Ezek így inkább már-már önálló kis tanulmányokként értelmezhetőek, mint egy egységessé formálódott kismonográfia szerves részeként.

A fejezetek közül e helyt külön felhívjuk a figyelmet arra, amely a családhoz kötődő talán leginkább ismert történetre fókuszál: ez a Mikszáth Kálmán által a szépirodalom révén a köztudatba emelt *Különös házasság* históriája. A Döryeket nem épp jó színben feltüntető regény valós történeti háttérnek tisztázására már történt – eredményes – kísérlet még a két világháború között, annak a Döry Ferencnek a munkája révén, aki 1932 és 1934 között a Magyar Országos Levéltár igazgatója volt (*Gróf Buttler János házassága* Pécs, 1931), és akiről vázlatosan később még megemlékezik a kötet (166.). Az itt két oldalra (71–72.) szorító fejezet lényegében e munkát kivonatolja, állításait erősíti meg, mindazonáltal azért mutatunk rá, mert olyan tematikát dolgoz fel, amely a szélesebb közvéleményt is foglalkoztathatja. A pár oldalas feldolgozás azonban jelez egy másik aránytalanságot is, ami a fent már említettek egyik következménye: az egyes fejezetek terjedelme igen változékony. *A család sorsa 1945 után* című (141–143.) fejezet feltűnően rövidnek tűnik ahhoz képest, amit a címe ígér.

Ami a kötetben az egységesség felé mutat, az feltétlenül kiemelendő. Ilyen a precíz genealógiai táblák több mint húsz oldalt felölelő összeállítása és a 2. számú függelék, az úgynevezett *Oklevél- és regeszta-tár* (179–194.), valamint az irodalomjegyzék, a személynév- és helynévmutató.

A kötet végén található angol nyelvű összefoglaló a nemzetközi hírverést szolgálja. Ki kell emelni a rendkívül gazdag képanyagot, ami – akár iratok reprodukciójáról, akár más jellegű ábrázolásokról van szó – nem „csak” illusztráció gyanánt színesíti a kötetet, de érdemi információkkal is szolgál, azaz képi forrásként teszi teljesebbé a kiadványt.

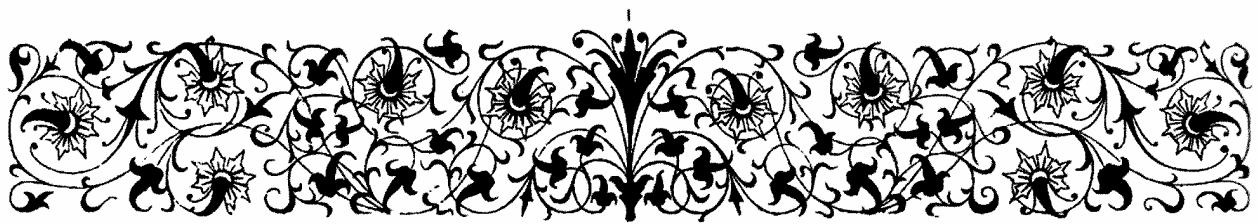
Nagymértékben segíti az eligazodást, hogy a kötet szövegében említett Döry családtagok neve mellett mindig kis szám jelzi, hogy kiről is van szó, így mindenki megkereshető a családfákon. Ezt főleg a családban hagyományosan előforduló keresztnevek gyakori ismétlődése indokolja, de ettől függetlenül is hasznos. Csakúgy, mint az 1. számú függelék, a *Kis családi arcképcsarnok* (163–178.). Ezt, mint az olvasható is (163.), főleg a Döry Ádám birtokában levő képek alapján állították össze a szerzők, de lényegi elem, hogy azokról a Döryekről készült, akikről a kötet más részeiben kevéssé esett szó. Itt részletesebb életrajzok olvashatóak több, jelenleg élő családtagról, másokról azonban csupán elszórt, feltűnően esetleges információk bukkannak fel (Döry Jenő esetében például: „Gazdálkodott. A balatonfüredi villa építtetője. Jelentős volt a falkatenyészete. A kutyáktól azonban elkapott egy fertőzést, amibe belehalt.” [171.]).

Nyilván éri majd kritika a kiadványt azért, hogy a jelenlegi családtagokról is bőséges képanyagot tesz közzé, azonban itt jelezni kell, hogy egyfelől nem kihalt családról van szó, másfelől pár évtized/évszázad múltán a jelen korszakot kutató történészek számára komoly forrásértéke lesz e fotóknak is. Magam inkább azzal kapcsolatban élnék bíráló megjegyzéssel – és ez a kötet egészét érinti –, hogy a roppant gazdag képanyag esetében sehol nincs feltüntetve az, hogy az eredetiek hol találhatóak meg. Ez a hiányosság a hitelességet talán nem csorbítja, de szóvá kell tenni, mert a bevett tudományos gyakorlathoz ez azért elvárhatóan hozzátartozik.

Szót kell ejteni a kivitelezésről is: kemény táblás, színes borító burkolja a könyv lapjait, rajta a családi címer, igazodva a könyvsorozat eddigi gyakorlatához. Ízléses, nem harsány címlap, a kötet belíve műnyomó papíron készült igényes kivitelezés jellemzi a könyvet, ami egyébiránt elmondható a sorozat valamennyi, eddig napvilágot látott kötetéről egyaránt.

Összességében, a kötet pontosan meghatározott alapvető céljának, amit a szerzők megfogalmaztak, maradéktalanul megfelelt. A kérdés inkább az, hogy elégséges-e ez a cél? Nem volna-e szerencsésebb nagyobb komplexitásra törekedni, egy valóban egységes, monolitikus szilárduló családtörténet írásába fogni? Ismét hangsúlyozom, ez rendkívül komoly anyagi és időbeli ráfordítást igényel, de alapvető tudományos célként – meglátásom szerint – ezt kellene kitűzni. Addig azonban az olvasó egy valóban szép, bőséges információs halmazt tartalmazó, számos érdekes fejezetet, valamint teljesnek mondható leszármazási táblákat magába foglaló kötetet vehet kézbe.

Katona Csaba

A MAGYAR HERALDIKAI ÉS GENALÓGIAI TÁRSASÁG 2010. 2. FÉLÉVI PROGRAMJA

2010. szeptember 16. 17 óra

Bihar vármegyei kollektív címerhasználat a kora újkorban

Előadó: Szálkai Tamás (levéltáros, Hajdú-Bihar Megyei Levéltár)

Az ülést vezeti: dr. Pandula Attila főtitkár

2010. szeptember 30. 17 óra

A pécsi Caflisch cukrászcsalád története

Előadó: Márfi Attila (főlevéltáros, Baranya Megyei Levéltár)

Az ülést vezeti: dr. Harmath Arisztid, elnök

2010. október 14. 17 óra

Szent István király korona-felajánlása a Budapesten őrzött zászlókon

Előadó: Biró Aurél (levéltáros, Budapest Főváros Levéltára)

Az ülést vezeti: Szluha Márton, alelnök

2010. október 28. 17 óra

Az 1867-es kormány tagjairól készült ábrázolások ikonográfiai vizsgálata. Fényképportrék és fényképek alapján készült metszetek, grafikák és festmények

Előadó: Török Róbert (muzeológus, Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum)

Az ülést vezeti: Debreczeni-Droppán Béla, titkár

2010. november 25. 17 óra

Fejezetek a Radvánszky család történetéből

Előadó: dr. Hubert Gabriella (tudományos munkatárs, Evangélikus Országos Könyvtár)

Az ülést vezeti: Kovács Eleonóra, főtitkár-helyettes

2010. december 9. 17 óra

“A suszter lyukas cipője.” Nagy Iván ősei a XVII-XVIII. században

Előadó: dr. Mészáros Kálmán (kutató, Hadtörténeti Intézet)

Az ülést vezeti: dr. Spilenberg-Diószegi György, titkár

Az előadások helyszíne: Magyar Nemzeti Múzeum, VIII. ker. Múzeum krt. 14–16. Pollack-terem (fsz., bejárat a Bródy Sándor utcai kapun keresztül).

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

A Turul előfizetési díját 2011-ben a magas nyomdai és postázási költségek miatt sajnos kénytelenek vagyunk jelentősen megemelni.

Belföldi előfizetőink részére az előfizetési díj 2000 Ft, amelyhez eddigi előfizetőink részére mellékelten csekket küldünk. Az új előfizetők a Szerkesztőség címén rendelhetik meg a folyóiratot.

Külföldi előfizetőink részére is változik az előfizetési díj: Európában **30 EUR**, a tengeren túlra **35 USA \$**. Az előfizetés bankszámlaszáma: (Postabank és Takarékpénztár Rt.) „**HU82 1199 1102 0210 3006-0007 0010 – Swift kód: GIBAHUHB**”

E számunk szerzői

BERTÉNYI IVÁN professzor emeritus (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bp.)

KATONA CSABA levéltáros (Magyar Országos Levéltár, Bp.)

KÓTA PÉTER egyetemi docens, tanszékvezető (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba)

KÖRMENDI TAMÁS adjunktus (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bp.)

KURECSKÓ MIHÁLY főlevéltáros (Magyar Országos Levéltár, Bp.)

KÜNSTLERNÉ VIRÁG ÉVA főlevéltáros (Magyar Országos Levéltár, Bp.)

RÁCZ GYÖRGY főlevéltáros, főosztályvezető (Magyar Országos Levéltár, Bp.)

TÁJÉKOZTATÓ

Szerzőink figyelmébe

A szerkesztőség kizárólag olyan kéziratokat fogad el, amelyek megfelelnek a szerkesztőség által előírt követelményeknek. Kérjük a tanulmányok és az ismertetések szerzőit, hogy minden esetben végleges szövegű kéziratokat küldjenek, mivel a korrektúrában a szerkesztők által megszerkesztett kéziratokon érdemi változtatásokra már nincs lehetőség. A szerkesztőség jegyzetapparátussal együtt lehetőleg 0,5-1 íves (20-40 000 „n”) tanulmányokat, recenziók esetében maximum 5 oldalas (10 000 „n”) írásokat vár. Ennél nagyobb terjedelmű kéziratok megjelentetésére is van lehetőség indokolt esetben (maximum 100 000 „n”). Az ismertetéseknél kérjük az ismertetendő mű (művek) pontos bibliográfiai adatait közölni. A tanulmányokban csak a jegyzetekben történik hivatkozás, nem kell felhasznált irodalom- vagy rövidítésjegyzéket készíteni.

Az egységes jegyzetapparátus érdekében kérjük az alábbiak betartását:

- A hivatkozott művek szerzőinek nevét kurziválni kell; nem kurziváljuk viszont szerkesztőjének (szerkesztőinek) nevét. Ez utóbbiakat a jelzett könyv, tanulmánykötet címe után zárójelbe téve adjuk meg (pl. Szerk.: Domanovszky Sándor.). Ha egy műnek több szerzője, illetve szerkesztője van, azokat nagy kötőjellel (–) válasszuk el egymástól. A szerző(k) neve után a cím előtt kettőspontot tegyünk (pl. Szerk.: Domanovszky Sándor.).
- Az oldalhivatkozáskor kérjük az oldal sorszámát megadni, a tól-ig-oldalszámok és évszámok esetében nagy kötőjelet (–) írjunk (38–40., 61–72.).
- A hivatkozáskor csak a kiadás helyét és évét tüntessük fel, a kiadót nem.
- Ha a hivatkozott mű esetében több kiadási hely van megadva, az egyes helységeket nagy kötőjellel (–) válasszuk el egymástól (pl. Bp.–Debrecen). Ha a kiadás helye Budapest, azt mindig rövidítve írjuk ki (Bp.). A kiadás helye után, az év előtt vesszőt kell tenni (pl. Bp.,).
- Amennyiben a hivatkozott mű valamilyen sorozat keretében jelent meg, a sorozat címét a kiadási hely és év után zárójelben tüntessük fel: pl. (Monumenta Hungariae Historica).
- Ha tanulmánykötetben napvilágot látott cikket idézünk, úgy a hivatkozott tanulmány után az „In’” szócskát írjuk, és közvetlen utána adjuk meg a tanulmánykötet címét és zárójelben a szerkesztőjét/szerkesztőit.
- Folyóiratban megjelent cikke történő hivatkozáskor nem tesszük ki az „In’” szócskát. A hivatkozott folyóirat címét kurziváljuk, és utána tegyünk vesszőt; ezt követi az évfolyam vagy kötetszám, majd zárójelbe téve a megjelenés éve, utána az illető évben megjelent szám, végül pedig az oldalszám: pl.: *Történelmi Szemle*, 1. (1958) 1. sz. 52. Az éven belüli számot csak abban az esetben jelöljük, ha a folyóiratnál nem folyamatos a lapszámozás az egyes számok esetében.
- Amennyiben ugyanarra a műre történik hivatkozás, kérjük a hivatkozott szerző családi nevét teljesen megismételve, keresztnévét azonban rövidítve megadni, utána kettős pontot tenni, majd az „i. m.” jelölést használni. Ezt követi az oldalszám. (Pl.: *Nagy I.*: i. m. 32.). Ha egymást követően ugyanarra a műre és oldalszámra hivatkozunk, írjuk, hogy „Uo.”. Ha ugyanazon szerző egy másik munkájára, tanulmányára hivatkozunk, úgy az utóbbit/utóbbiakat az előbb idézettől egyértelműen el kell különíteni (pl. rövidített címmel, kerülve az évszámos rövidítést) és erre hivatkozni. Ha szerkesztett műre, forráskiadványra vagy sokszerzős műre történik hivatkozás, akkor a cím után zárójelben közöljük a továbbiakban alkalmazott rövidített címet (pl. a továbbiakban Reg. Arp.). Ha több kötetes műre történik hivatkozás, kérjük minden esetben az idézett kötetszámot, eltérő kiadási hely és év esetén ez utóbbiakat is feltüntetni. (Pl. *Nagy I.*: i. m. XI. k. Pest, 1858.)
- A kéziratokban az évszázadokat – idézetek, tanulmány- és könyvcímek kivételével – arab számmal jelöljük.
- Írásaikat minden esetben Word for Windows szövegszerkesztő programban készítve juttassák el a szerkesztőségbe elektronikus úton a turul@mol.gov.hu vagy a szerkesztőség tagjainak címére. A szöveget balra zártan írják, és a kurziváláson kívül semmilyen kiemelés (kövérítést, aláhúzást, ritkítást) vagy formázást ne alkalmazzanak.
- A betűtípusok megválasztásakor ajánljuk a Times New Roman-t.
- A lábjegyzeteket automatikus számozással kérjük megadni, „lábjegyzet”-programot választva. Így a jegyzetek az oldal aljára kerülnek.
- Amennyiben a kiadandó tanulmányban képet/képeket is kívánnak közölni, kérjük azt/azokat mellékelni, vagy digitális formában a kéziratához csatolva beküldeni, minden esetben jelölve a kéziratban, az/azok hova kerüljön/kerüljenek. Csak nyomdai szempontból jó minőségű képeket tudunk közölni. A Magyar Országos Levéltár anyagából közlendő képet nem szükséges mellékelni, csak a pontos jelzetet feltüntetni.
- Amennyiben nagyobb méretű táblázatokat kívánnak közölni, melyek meghaladják a folyóirat szedéstükör-szélességét, kérjük azokat a tanulmány szövegének végéhez illeszteni, külön szakaszban. A genealógiai táblázatokat is Word for Windows szövegszerkesztő programban kérjük.
- Csak a jegyzetekben (ld. = lásd, vö. = vesd össze, pl. = például) használjunk rövidítéseket, a főszövegben ne, ott tehát írjuk, hogy 'például'.
- A főszövegben és a jegyzetekben az idézeteket nem kurziváljuk, csak idézőjelbe tesszük. Az idegen nyelvű (többnyire latin) kifejezéseket, formulákat viszont kurziváljuk.
- A folyóiratban közlésre kerülő tanulmányokról különnyomatokat csak külön igény alapján, megegyezés szerint készítünk. Az aktuális számból a tanulmányok szerzői öt tiszteletpéldányt kapnak, valamint dolgozatukat elektronikus PDF formátumban.

Példák a hivatkozásokra:

Monográfiák esetében:

- *Szentpétery Imre*: Magyar oklevéltan. Bp., 1930. (A magyar történettudomány kézikönyve II. 3.)

Folyóiratok esetében:

- *Ghyczy Pál*: Kanizsai Dorottya címereslevele 1519-ből. *Turul*, 46 (1932) 68–70.

Szerkesztett kiadvány esetében:

- *Thallóczy Lajos*: Jajcza (bánság, vár és város) története 1450–1527. (Az oklevéltárat szerk. Horváth Sándor.) Bp., 1915. (Monumenta Hungariae Historica, Diplomataria XL.) 76.

Tanulmánykötetben megjelent írás esetében:

- *Kubinyi András*: A királyi udvar élete a Jagelló-korban. In: Kelet és Nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére. (Szerk. Koszta László.) Szeged, 1995. 309–355.

Digitális adathordozók esetében:

- *Engel Pál*: Középkori magyar genealógia. CD-ROM. Bp., 2001. Oslí nem.